Afferden & Deest - Waalbandijk
Toelichting beschermd gezicht

In opdracht van Gemeente Druten
Contactpersonen: Louis Nieboer

Gelders Genootschap, Arnhem
F.J. van Slochteren MA
Drs. G.J.M. Derks
Versie: Definitief 17-05-2024

Gelders Genootschap
Vereniging tot bevordering en instandhouding van de schoonheid van stad en land
Zypendaalseweg 46 / Postbus 68, 6800 AB Arnhem
Telefoon: (026) 442 17 42
www.geldersgenootschap.nl

Inhoudsopgave

1 Inleiding 3

2 Ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis 4

2.1 Ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis tot omstreeks 1800 4
2.2 Negentiende eeuw 5
2.3 Verdere ontwikkelingen vanaf 1900 6

3 Huidige ruimtelijke karakteristiek 9

3.1 Ruimtelijke structuur 9
3.2 Bebouwingsstructuur 11
3.3 Groenstructuur 13

4 Nadere typering van de te beschermen waarden 15

5 Begrenzing aangewezen gebied 16

6 Waardering (motivering) 17

Bronvermelding 18

I Inleiding

Het beschermd dorpsgezicht Afferden & Deest - Waalbandijk omvat het waardevolle landelijk gebied tussen de dorpen Afferden en Deest voor zover gelegen tussen de Van Heemstraweg/Koningstraat en de dijk. Kenmerkend voor het gebied zijn de kronkelende oude Waalbandijk, de waaien / wielen, de beplanting en de karakteristieke, verspreid gelegen bebouwing waaronder grotere monumentale boerderijen zoals “De Drie Waaien” en “De Oude Dries”, kleine dijkboerderijen en arbeiderswoningen, een korenmolen en een dijkmagazijn. Vanaf de dijk zijn er fraaie zichten over het open landschap, zowel richting de uiterwaarden als de komgronden, maar ook richting het dorp Afferden met als belangrijke landmark de toren van de R.K. kerk St. Victor en gezellen.

De omgeving van de Waalbandijk tussen Afferden en Deest wordt al jaren gewaardeerd om haar landschappelijke en cultuurhistorische kwaliteiten en er lopen dan ook verschillende wandel- en fietsroutes over de dijk. Op de Cultuurhistorische Waardenkaart die in 2015 in opdracht van de gemeente Druten is opgesteld door RAAP is dit gebied aangeduid met de classificatie “hoog”.

Op 22 april 2021 heeft de gemeenteraad besloten om de door de Fractie Sociaal Maas en Waal opgestelde nota “Beschermd door cultuurhistorische waarden” vast te stellen. Het aanvullend beschermen van dit gebied door middel van een aanwijzing als gemeentelijk beschermd dorpsgezicht is een van de daaruit voortvloeiende vervolgstappen.
De aanwijzing als beschermd dorpsgezicht is niet bedoeld om het gebied in zijn huidige verschijningsvorm in zijn geheel “te bevriezen”. Wel wordt met de aanwijzing vastgelegd dat het gebied van hoge cultuurhistorische waarde is en dat bij toekomstige ontwikkelingen met de in deze toelichting omschreven waarden rekening moet worden gehouden.

In deze toelichting op de aanwijzing als beschermd dorpsgezicht worden in het volgende hoofdstuk eerst de hoofdlijnen van de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis kort geschetst. In het derde hoofdstuk wordt de huidige ruimtelijke karakteristiek beschreven. De te beschermen waarden worden in het vierde hoofdstuk nader getypeerd in zo concreet mogelijk termen, mede ten behoeve van de vertaalslag naar het toekomstige beleid. In het vijfde hoofdstuk wordt de begrenzing van het beschermd dorpsgezicht nader toegelicht en gemotiveerd. De precieze ligging van de grens is op de bij deze toelichting gevoegde begrenzingskaart ingetekend. In het zesde en laatste hoofdstuk wordt kort gemotiveerd waarom de Waalbandijk tussen Afferden en Deest zo waardevol is dat een aanwijzing als beschermd dorpsgezicht op zijn plaats is.

2 Ontstaan en ontwikkeling

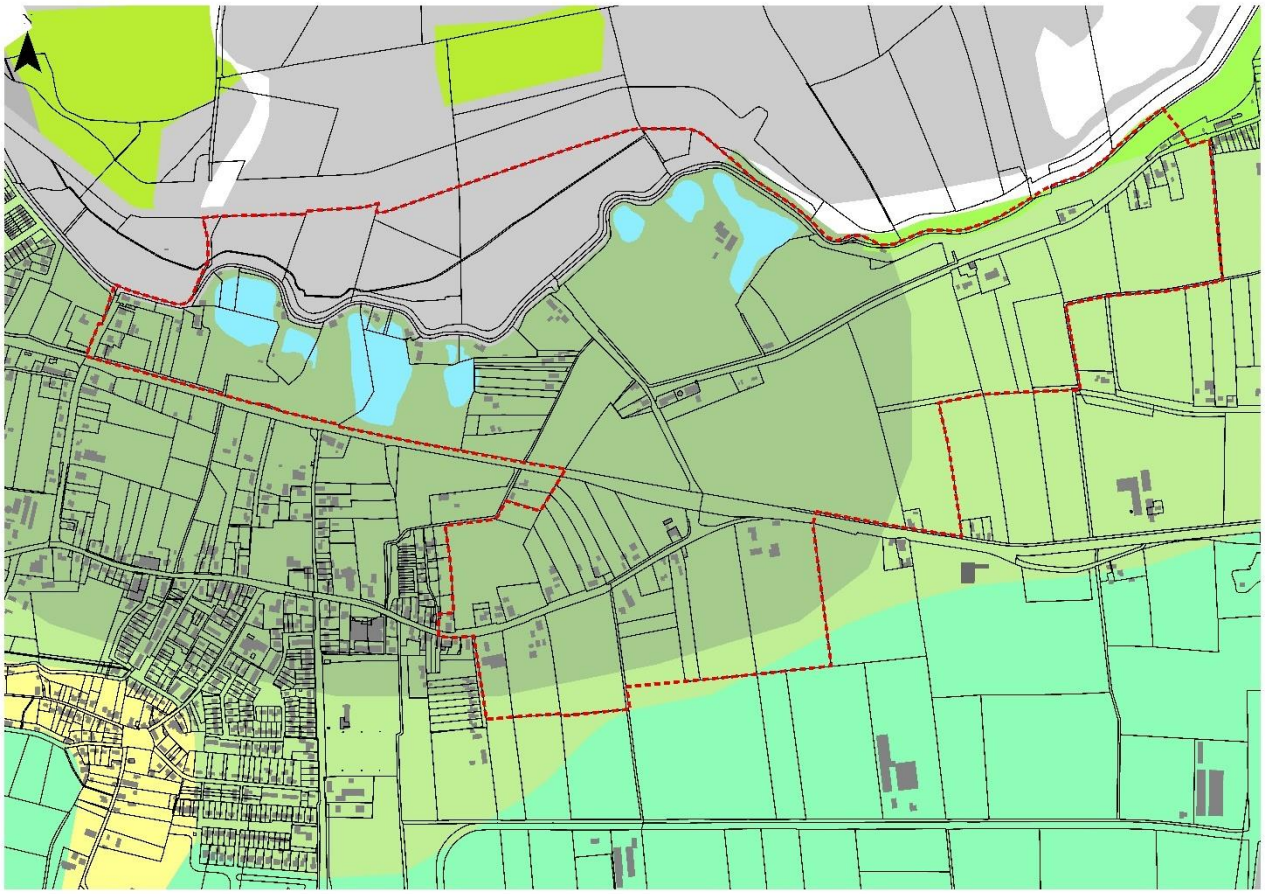

Geomorfologische kaart

2.1 Ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis tot omstreeks 1800

Terwijl het dorp **Afferden** is ontstaan op een opduiking van een rivierduin, is **Deest** een traditioneel oeverwaldorp. Morfologisch gezien is Deest een gestrekt esdorp op de rivierklei, terwijl Afferden een tussenvorm is tussen een rond esdorp op de rivierklei of een donkdorp, en een gestrekt esdorp op de rivierklei.

De hogere plekken in het landschap zijn de oudste kernen van de dorpen. Van Deest zijn vermeldingen uit de 10de eeuw bekend. Tot in het midden van de 19de eeuw was er een kapel aanwezig die dateerde uit de 15de eeuw. De huidige oude (kerk)toren op het Hoog te Afferden stamt uit de 14de eeuw, maar reeds in 1165 komen de nederzetting Afferden en de kerk voor in bronnen. De oeverwallen in het gebied waren echter al veel langer bewoond, zo blijkt uit een vondst in Deest van jagers- en verzamelaarsnederzetting uit 5000 voor Christus.
In de Afferdensche en Deestsche (uiter)waarden, het buitendijkse deel langs de Waal, heeft in het verleden het adellijke huis Turkswart / Turksweerd gestaan. Dit landgoed werd in 1861 verkocht aan baksteen-fabrikanten, die de uiterwaarden voor baksteenproductie hebben afgegraven.

Belangrijk voor de regio was de centrale verbindingsas door het Land van Maas en Waal, de zogenaamde Koningstraat. Deze Koningstraat is van oorsprong een Romeinse weg, die al te zien is op de Peutingerkaart (3e eeuw na Christus). In de loop der jaren kregen beide dorpen meer bebouwing richting de Koningstraat; voor wat betreft Deest vonden de uitlopers in de richting van de Koningstraat plaats in zuidelijke richting, in het geval van Afferden in noordelijke richting.
Waarschijnlijk vond het bouwen buiten de dorpskern pas plaats nadat de ringdijken bij de rivier gereed waren (14de eeuw), waardoor het overstromingsrisico verminderde en men op de middelhoge plekken in het landschap ook kon wonen. Tussen de beide dorpen waren al in de periode voor de 19de eeuw twee bebouwingsassen ontstaan, één langs de Koningstraat en één langs de Waalbandijk.

De strijd tegen het water is een belangrijke vormer van het landschap in deze regio. Er werden kweldammen, dwarsdammen, weteringen en verhoogde huisplaatsen aangelegd om de grootste overlast van water te

voorkomen. Dergelijke waterstaatkundige ingrepen vonden plaats vanaf de 13de eeuw. Zo werd tussen de huidige Molendam en het dorp Deest achter de Waalbandijk een dam aangelegd - de Kerkdam / Kweldam - om bij hoge waterstanden in de rivier het doorsijpelen van water af te vangen. De Molendam, voorheen ook wel bekend als de Kerkweg is ouder dan de Kweldam en waarschijnlijk aangelegd om het instromen van water vanuit Deest richting Afferden te voorkomen. De Molendam heeft dan ook meer het karakter van een dwarsdijk dan van een kweldam. Deze dammen werden ook gebruikt als verbindingen tussen de verschillende bebouwingsconcentraties in het gebied, omdat ze hoger in het landschap lagen. Dat geldt ook voor de Klapstraat die vroeger ook wel bekend was als de Dijksestraat. De Klapstraat had ook een functie als veedrift.

In 1784 brak de Waalbandijk door ter hoogte van Afferden waardoor een wiel ontstond, dat later binnen de dijk getrokken werd. Dit was niet de enige doorbraak, want in totaal zijn er in het deelgebied zeven binnendijkse wielen te vinden. Wielen worden lokaal ook wel waaien of waaijen genoemd. Omdat dijkdoorbraken, maar ook kleinere overstromingen schering en inslag waren in het Land van Maas en Waal bleven mensen lang op de hoogste plekken wonen. De donken (Afferden-kern), de oeverwallen (Deest), de dijken (Waalbandijk, delen van de Koningstraat) en de huisplaatsen (Zoals de Oude Dries) waren tot midden 19de eeuw de enige bewoonde plekken in de omgeving.

Verpondingskaart (1809) van Afferden

2.2 Negentiende eeuw

De situatie aan het begin van de 19de eeuw is te zien op de Verpondingskaart (1809) en de Kadastrale minuut (1820). De wegenstructuur bestond uit de Koningstraat en de Waalbandijk en de Dijksestraat (Klapstraat) en de Kerkweg (Molendam) als dwarsverbindingen. Daartussen lag De Pasch, een insteekweg die vanaf de Koningstraat in noordelijke richting liep en enkele woonplaatsen ontsloot. De Kerkdam / Kweldam is nog niet duidelijk ingetekend als een weg. Opmerkelijk zijn de wielen of waaien waarvan de meest westelijke destijds samen nog een grote waterplas vormden.
Het gebied had een onregelmatige blokverkaveling, waarbij het westelijke deel kleinschaliger was verkaveld dan het oostelijke deel. De gronden tussen de Koningstraat en de Waalbandijk waren hoofdzakelijk in gebruik als akkerland. De komgronden en de uiterwaarden waren daarentegen in gebruik als weidegrond en hooiland. Nabij de wielen lagen wilgenpassen en percelen met opgaande bomen. De erven bestonden uit een compact erf met een of meer bijgebouwen, met een perceel tuingrond en een boomgaard. Langs de Waalbandijk waren enkele voorname boerderijen te vinden zoals *De Drie Waaijen* en *De Oude Dries*.
De grote erven waren na de eerder genoemde voltooiing van de bandijken veelal verplaatst van de dorpskommen naar het buitengebied terwijl de kleinere erven zich concentreerden op de oudst bewoonde hoogtes. De oudere erven profiteerden vaak van de hoogte van de huiswierde, lokaal *pol* genoemd, terwijl de kleinere boerderijen tegen dijken of op natuurlijke hoogtes werden gebouwd. Enkele kleinere erven bij de wielen waren in 1820 in bezit van ambachtslieden en landarbeiders. Deze erven zijn waarschijnlijk jonger dan de grote erven en de erven langs de Koningstraat.

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 1853

In de tweede helft van de 19de eeuw bleef het gebied tussen Afferden en Deest grote wijzigingen bespaard. In 1869 werd een korenmolen gebouwd bij de kruising van de huidige Molendam en Kerkdam. Deze werd gebouwd als opvolger voor een omgewaaide molen, waarvan de precieze locatie niet duidelijk is. Aan de binnenzijde van de Waalbandijk werd in het derde kwart van de 19de eeuw een dijkmagazijn gebouwd nabij de aansluiting van de Waalbandijk op de Kerkdam. Een andere wijziging was het afgegraven van delen van de uiterwaarden t.b.v. de productie van bakstenen.

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 1873

2.3 Verdere ontwikkelingen vanaf 1900

De slechte infrastructuur in het Land van Maas en Waal was in de 19de eeuw een bekend probleem dat werd gezien als de oorzaak van de achtergesteldheid van het gebied. De doorgaande weg door het gebied, de Koningstraat, was slecht begaanbaar en had een slingerend tracé. Daarnaast lag het onderhoud van deze weg bijzonder gecompliceerd: Er waren veertien verschillende wegbeheerders.

Ten behoeve van een betere ontsluiting werd in het interbellum het Maas-Waalse deel van de Van Heemstraweg aangelegd. Het gedeelte tussen Winssen en Druten werd omstreeks 1935 in gebruik genomen. De nieuwe Van Heemstraweg volgde deels het zelfde tracé als de oude Koningstraat, maar sneed enkele bochten af en kreeg een breder profiel. Vooral bij Afferden had de aanleg van de Van Heemstraweg een grote ruimtelijke impact doordat hier werd gekozen voor een geheel nieuw tracé ten noorden van de dorpskom. De erven rond de wielen die eerder via smalle, doodlopende paden waren ontsloten vanaf de Koningstraat werden door de Van Heemstraweg daarvan afgesneden en daarmee ook van de rest van het dorp. In 1933 werd het café De Tabaksplant gebouwd, een café dat duidelijk gericht was op de nieuwe weg. In het interbellum was ook een opkomst van de fruitteelt waar te nemen in de hogere delen van het landschap. Dit ging ten koste van de akkerbouw, waaronder de tabaksteelt, die tot dan toe op deze grond dominant was.

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 1911

Door de ruilverkaveling in de periode 1955-1964 vertrokken veel actieve landbouwbedrijven uit de dijkstreek richting de komgronden. Tijdens deze ruilverkaveling verviel ook de weg tussen de Kweldam en de Koningstraat, ter hoogte van De Oude Dries. Het verkavelingspatroon werd grootschaliger doordat agrarische percelen werden samengevoegd. Ook boomwallen die nog ingetekend stonden op vooroorlogse topografische kaarten verdwenen in deze periode. In de daarop jaren nam ook de oppervlakte boomgaarden aanzienlijk af. Mede bepalend voor het landschap was ook de aanleg van de hoogspanningsleiding met bijbehorende masten even westwaarts van de drie waaien.

Een nieuwe, relatief ingrijpende wijziging in het landschap was de aanleg van een nieuwe dijk op Deltahoogte in de uiterwaarden eind jaren ’90. Ter hoogte van Afferden verloor een deel van de oude Waalbandijk Afferden zijn waterkerende functie. In de periode 2014-2019 werden de Afferdensche en Deestsche uiterwaarden opnieuw ingericht, waarbij langs de buitenzijde van de nieuwe dijk een nieuwe nevengeul van de Waal is gegraven. De terreinen van de voormalige steenfabrieken in de uiterwaarden zijn hierbij ook deels afgegraven.

Het bebouwingspatroon is door de jaren heen nauwelijks gewijzigd. De bebouwing staat nog net als in de negentiende eeuw verspreid, met ook enkele kleine groepen woningen. Aan de binnenzijde van de dijk is slechts één erf verdwenen, ten zuiden van *De Drie Waaijen* rond het midden 20ste eeuw. Aan de buitenzijde van de dijk zijn twee panden verdwenen ter hoogte van Waalbandijk 92. De locaties waar deze panden stonden zijn nog te herkennen aan de verhogingen aan de buitenzijde van de dijk.

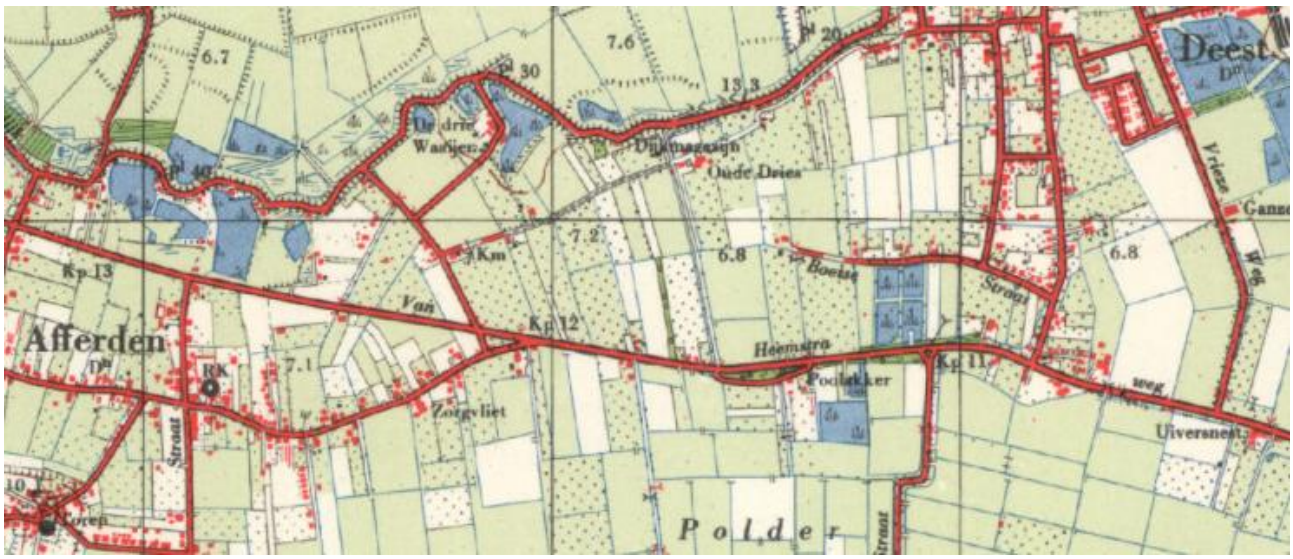

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 1962

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 1984

Topografische kaart van het gebied tussen Afferden en Deest uit 2021

3 Huidige ruimtelijke karakteristiek

Het gebied langs de Waalbandijk tussen Afferden en Deest heeft een aantrekkelijke landelijke sfeer met een duidelijk historisch accent dankzij de kleinschalige, kronkelende oude Waalbandijk met de daarlangs gelegen wielen / waaien, beplanting, de uit verschillende perioden daterende (veelal agrarische) bebouwing en het waardevolle zicht op het omringende open landschap.
In dit hoofdstuk wordt achtereenvolgens ingegaan op de ruimtelijke structuur (paragraaf 3.1), bebouwingsstructuur (paragraaf 3.2) en groenstructuur (paragraaf 3.3). Op de hieronder bijgevoegde kaart zijn de waardevolle ruimtelijke karakteristieken van beide gebieden weergegeven.

Ruimtelijke karakteristiek van het gebied.

3.1 Ruimtelijke structuur

In het gebied tussen Afferden en Deest lopen de belangrijke structuren in de richting oost-west. De Waalbandijk langs de Waal is de belangrijkste te onderscheiden as. Karakteristiek voor de dijk is het relatief smalle dwarsprofiel en het bochtige beloop. Vanaf de dijk is het aangrenzende gebied goed te overzien.

De slingerende Waalbandijk

Dijkbebouwing aan de rand van een van de wielen, op de achtergrond de Afferdense dorpskom met de R.K. kerk

Aan de zuidzijde wordt het gebied begrensd door de Van Heemstraweg waarvan het oostelijke deel - afgezien van enkele afgesneden bochten - teruggaat op het tracé van de Koningstraat, die het middelste deel van de grens vormt.
Het gebied wordt verder ontsloten door de Klapstraat (vroeger Dijksestraat), Molendam (vroeger Kerkweg) en Kerkdam-Kweldam. De Klapstraat - de westelijke begrenzing - voert vanaf de Van Heemstraweg omhoog naar de Waalbandijk. Ook de in het gebied langs de binnenzijde van de Waalbandijk gelegen wielen / waaien zijn sterk bepalend voor de ruimtelijke structuur. Verder geeft ook de verkaveling duidelijk structuur aan het gebied.

Zicht vanaf de Waalbandijk over een van de wielen in het westelijke deel

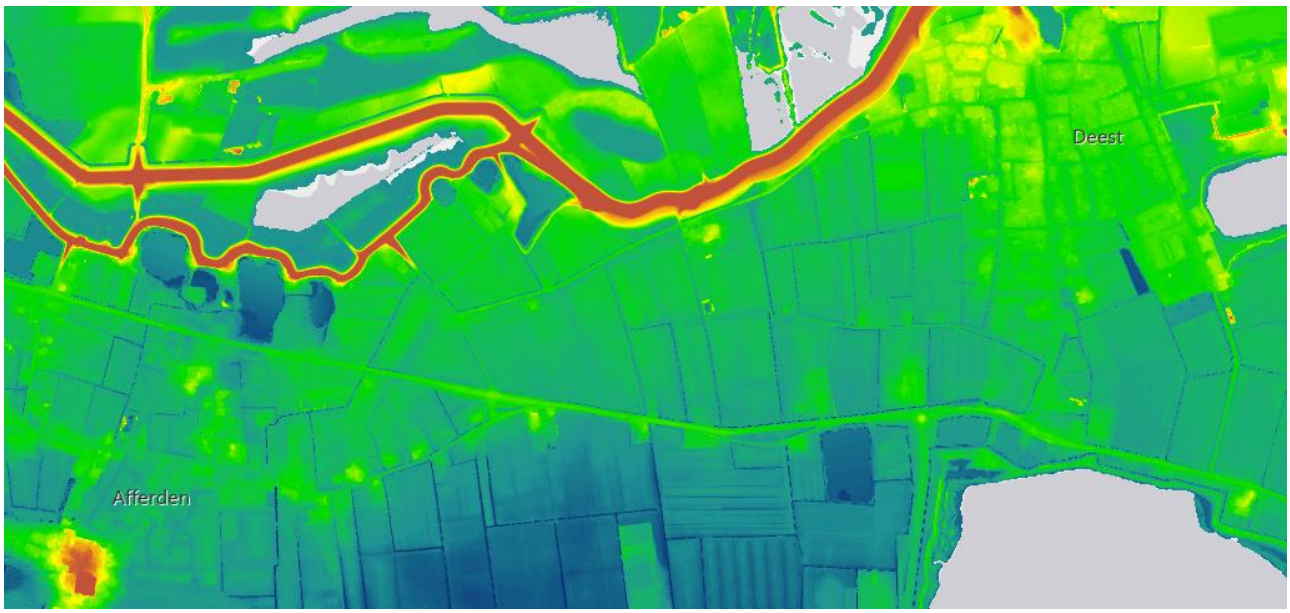

AHN-3, dynamische weergave hoogteligging van terrein

3.2 Bebouwingsstructuur

De bebouwing ligt verspreid over het gebied. In het westelijke deel zijn vooral voormalige agrarische erven te vinden, die overwegend kleinschalig van aard zijn. De erven liggen aan en nabij de Waalbandijk en rondom de wielen. De meeste erven zijn bescheiden hallenhuisboerderijen (5) of kleine T-boerderijen (3) met bijgebouwen waaronder (voormalige) tabaksschuren die deels nog historisch zijn. Een voorbeeld van een groter erf is de verder oostwaarts langs de oude Waalbandijk gelegen rijksmonumentale boerderij De Drie Waaijen. Sommige oude erven zijn echter door het vernieuwen van de bebouwing niet meer als zodanig herkenbaar. Op de hoek van de Van Heemstraweg en Klapstraat staat prominent het Café De Tabaksplant.
Aan de Molendam staat nabij de hoek met de Kerkdam de korenmolen De Drie Waaijen met bijbehorende schuren. Langs een zijpad van de Molendam is het bebouwingsbeeld dichter door de daar staande kleine groep huizen. Ook in de omgeving van de korenmolen staan enkele burgerwoningen.

Links: Café De Tabaksplant; rechts korenmolen "De Drie Waaijen".

Volgt men de Kweldam in oostelijke richting, dan komt men enkele vrijstaande burgerwoningen tegen, alsmede het erf *Oude Dries,* waarvan de boerderij afgebrand maar later herbouwd is. Nabij dit erf zijn een monumentaal dijkmagazijn en een dijkboerderij te vinden. Vlak voor de bebouwde kom van Deest staat een rij met vier woonhuizen, waarvan de eerste monumentaal. In de uiterste zuidoostelijke hoek staat een historische boerderij langs de Van Heemstraweg, van oorsprong gelegen aan de Koningstraat.
Aan de Koningstraat richting de kern van Afferden ligt een dertiental erven, haaks of overdwars op de weg. Hiervan zijn er 18 monumentaal. Enkele erven zijn opgedeeld in meerdere percelen, waardoor de structuur af en toe minder te herkennen is. Er is hier sprake van open lintbebouwing.

(Agrarische) bebouwing aan de Waalbandijk

Het erf De Oude Dries

Agrarische bebouwing langs de Koningsweg.

3.3 Groenstructuur

Het westelijke deel van het beschermde dorpsgezicht kent een wat dichtere dichte groenstructuur. De wielen aan de binnenzijde van de Waalbandijk worden deels omzoomd door beschoeiingen en deels door natuurlijke oevers. Rondom de wielen komen veel wilgenbomen voor, mogelijk overblijfselen van de vroegere wilgenpassen. Tussen het opgaande groen liggen tuinen en paardenweides. De grotere erven langs de wielen zijn dichter beplant dan de kleinere erven. Zo heeft het erf De Drie Waaijen een traditionele erfinrichting met hoogstamfruitbomen en statige bomen. Tussen de Waalbandijk en de nieuwe rivierdijk ligt een (knot-) wilgenbos dat op rabatten geplant is, afgewisseld met open extensieve weides. Een deel van het tracé van de Van Heemstraweg wordt begeleid door opgaande bomen.

Het landschap ten noorden van de Waalbandijk, links: Wilgenbos op rabatten; rechts knotwilgen langs een geul, op de achtergrond de hoogspanningsleiding met masten.

Meer richting het oosten is het landschap opener vergeleken bij het gebied rond de wielen. De openheid van het agrarische land in combinatie van de eilandjes van opgaand groen op en rond de erven is in het oostelijke deel het overheersende aspect. Ook rondom de korenmolen overheerst de openheid, mede vanwege de molenbiotoop. Aan de noordzijde van de Kerkdam ligt een grote laagstamboomgaard. Rond de burgerwoningen in het gebied ligt ook opgaand groen, maar bescheidener dan rond de boerenerven waaronder dat van De Oude Dries met zijn meer traditionele groene erfinrichting. In zuidelijke richting liggen de erven ingepast in opgaand groen, maar de percelen tussen de boerderijen bieden doorzicht naar het open landschap.

Opener landschap in het oostelijke deel van het gezicht

Agrarische bebouwing langs de Koningstraat, afgewisseld met open weilanden

4 Nadere typering van de te beschermen waarden

De nadere typering van waarden van een beschermd dorpsgezicht is bedoeld om de cruciale aspecten van de (cultuurhistorische) waarde die een gebied heeft te beschrijven, mede ten behoeve van een vertaalslag naar het toekomstige (ruimtelijke) beleid.
Essentieel is dat het aantrekkelijke rurale karakter van het (dijk)landschap herkenbaar blijft. Hoewel de ontwikkelingen niet hebben stilgestaan is de ontwikkelingsgeschiedenis nog goed afleesbaar aan de in de loop der eeuwen ontstane ruimtelijke structuur en aan de uit de verschillende perioden bewaard gebleven bebouwing.
Mede door het tot op heden achterwege blijven van grootschalige ontwikkelingen heeft het hele gebied een aantrekkelijk karakter weten te behouden. Dit aantrekkelijke karakter wordt mede bepaald door diverse vanuit cultuurhistorisch oogpunt waardevolle gebouwen - waaronder diverse van rijks- of gemeentewege beschermde monumenten - waaraan de oorspronkelijke functie, ook als daarvan nu geen sprake meer is, nog altijd afleesbaar is.

Op structuurniveau zijn de volgende aspecten van belang:

- Het blokvormige verkavelingspatroon met een hoofdstructuur min of meer haaks op de dijk, in noord-zuidrichting;
- Het slingerende tracé van de oude Waalbandijk met het steile profiel aan de binnenzijde van de dijk;
- Het vrije zicht vanaf de Waalbandijk over de aangrenzende gebieden.
- Het beloop van de Klapstraat als verbinding tussen de Van Heemstraweg en Waalbandijk;
- Het beloop van de Koningstraat als oude bewoningsas;
- De dammen met smal dwarsprofiel en onverharde bermen;
- De wielen als restanten van de dijkdoorbraken in het verleden;
- De kleine erven in de directe omgeving van de dijk of de wielen;
- De grote erven, namelijk *Oude Dries* en *De Drie Waaijen;*
- De erven als lint langs de Koningstraat.

Met betrekking tot de landschappelijke en groenstructuren zijn de volgende aspecten van belang:

- Het uiterwaardenlandschap tussen de Waalbandijk en de nieuwe rivierdijk, bestaande uit wilgenbos op rabatten, weilanden en open water;
- De beplanting van de erven, mede vanwege het contrast met het omringende veelal opener landschap;
- De afwisseling van open percelen en boomgaarden in het oostelijke deel;
- Het natuurlijke, informele karakter van de wielen dankzij de oevers met rietkragen en wilgen.
- De open ruimtes in het lint langs de Koningsweg.

Met betrekking tot het bebouwingsbeeld zijn de volgende algemene aspecten van belang:

- Het type bebouwing: bescheiden hallenhuisboerderijen, enkele voorname T-boerderijen, burger-woningen (bescheiden van uiterlijk en ondergeschikt aan de voormalige agrarische erven) van 1 tot 1½ bouwlaag;
- Het individuele karakter van de bebouwing en het gebruik van natuurlijke materialen (baksteen, hout, riet, gebakken pannen) en natuurlijke kleuren, soms gewit;
- Het markant op de hoek van de Van Heemstraweg en Klapstraat gelegen café.
- De twee voormalige huisplaatsen aan de buitenzijde van de Waalbandijk nabij Waalbandijk 92, nog herkenbaar aan de verhogingen aan de buitenzijde van de dijk.

Specifiek zijn de volgende objecten met monumentale status (rijksmonument of gemeentelijk monument) van belang:

- Boerderijen: Waalbandijk 68, 66, 80, 82 & 90, Molendam 18, 20 & 22, Kweldam 9 & 38 (herbouwd) Koningstraat 1, 4, , 6-8, 7, 9, 12, 14, 15;
- Woonhuis: Kweldam 28;
- Molen: Kerkdam 1;
- Dijkmagazijn op de Waalbandijk;
- Stenen kruis bij de kruising Klapstraat-Waalbandijk.

5 Begrenzing aangewezen gebied

Uitgangspunten

Uitgangspunten bij de begrenzing zijn dat deze zodanig wordt vastgesteld dat:
- de waardevolle ruimtelijke structuren, bebouwing en verdere karakteristieken daarbinnen zijn gelegen;
- de grens een logische grens is, die zowel in het veld als op kaarten goed herkenbaar is, en zoveel mogelijk de kadastrale grenzen volgt.

Toelichting op de precieze ligging

Aan de *zuidzijde* van het beschermd dorpsgezicht ligt de grens langs de noordzijde van de Van Heemstraweg.

Aan de *westzijde* ligt tussen de Van Heemstraweg en de Waalbandijk de grens langs de westzijde van de Klapstraat en vervolgens langs de voet van de dijk aan de buitenzijde tot de plek waar de voormalige weg naar de Turksweerd de voormalige uiterwaard inloopt. Van daaraf ligt de grens langs de westzijde van deze weg tot aan de nieuwe dijk.

Aan de *noordzijde* ligt de grens aan de zuidzijde van de nieuwe dijk tot aan de samenkomst van de oude en nieuwe dijk, waarna de grens verder oostwaarts de voet aan de buitenzijde van de Waalbandijk volgt.

Aan de *oostzijde* streek de grens tussen Kweldam 1 en Kweldam 3 de Kweldam over, om vervolgens langs agrarische percelen zuid- en westwaarts te lopen en direct ten westen van de woning Van Heemstraweg 19 aan te sluiten op de Van Heemstraweg.

Aan de zuidzijde loopt de grens langs de Van Heemstraweg tot voor de Koningstraat 4. Daarnaa loopt de grens op afstand van de bebouwing aan de Koningsstraat door het land, waarna de weg via de buitenzijde van de Bloesemstraat de weg oversteekt aan de buitenzijde van Koningstraat 19 en ten noorden van de Koningsstraat langs de bebouwing richting de Van Heemstraweg loopt.

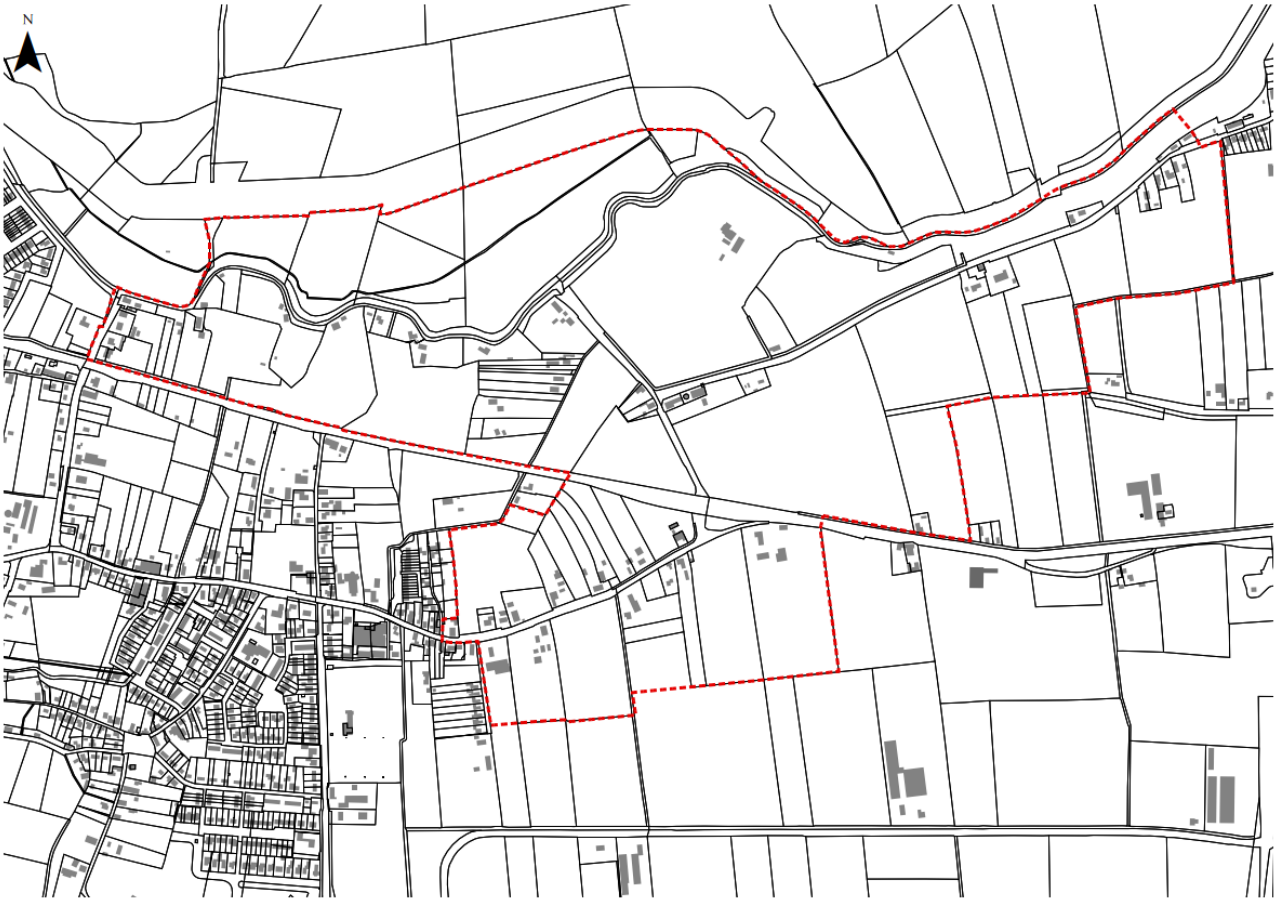

Begrenzing van het beschermd dorpsgezicht Afferden-Deest.

6 Waardering (motivering)

Het te beschermen gebied tussen Afferden en Deest is van hoge **(cultuur)historische waarde** op grond van de ouderdom en de afleesbaarheid van de ontwikkelingsgeschiedenis aan de in de loop der eeuwen ontstane, ruimtelijke structuur en aan de uit de verschillende perioden bewaard gebleven bebouwing. Het is een goed en relatief gaaf voorbeeld van het dijk- en oeverwallen landschap langs de Waal.

Het gebied is van hoge **stedenbouwkundige / landschappelijke waarde** vanwege het samenhangende ensemble van dijk, wielen, erven met bebouwing en erfbeplanting en vanwege het overwegend vrije zicht op het omringende open landschap waardoor sprake is van een hoge belevingswaarde. Het geheel tussen de uiterwaarden en de Koningstraat is een waardevolle weergave van de geschiedenis van landschapsontwikkeling in het rivierengebied.
De landschappelijke waarde van het gebied komt mede naar voren in het contrast tussen de dichtbegroeide omgeving rond de wielen en het open gebied oostelijk daarvan, waar de vergezichten overheersen. De erven liggen als een soort groene eilanden in de open vlakte en hebben vaak een passende, groene erfinrichting,

Het gebied is ook van belang vanwege het waardevolle **bebouwingsbeeld** dat mede wordt bepaald door de hoogwaardige kwaliteit van een groot deel van de aanwezige bebouwing - waaronder diverse van rijks- of gemeentewege beschermde monumenten - en hun groepering in relatie tot de ruimtelijke opbouw van het gebied en de wijdere omgeving. Samen zorgen deze elementen voor het aantrekkelijke en waardevolle karakter dat dit deel van het buitengebied van Afferden en Deest tot op heden heeft weten te behouden.

Bronvermelding

K. van der Boom. *Kronkels in d'n dijk: Terugblik op het Afferden van de 20ste eeuw.* Drukkerij Ravenstein, 2003.

A.G. Schulte. *Het Land van Maas en Waal.* RCE, 1986. (Pp. 20 tot 93).

A. Steegh. *Monumentenatlas van Nederland; 1100 historische nederzettingen in kaart*. Zutphen: De Walburg Pers, 1978.

Stichting MIP Gelderland. *Gemeentebeschrijving Druten.* (Arnhem) 1991.

Archieven

Gelders Archief
Toegang 0873: Nummer 193. Verpondingskaart Horssen

Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
MIN05004C02. Kadastrale kaart 1811-1832 Horssen Sectie A.

Websites

https://mijngelderland.nl/
https://www.dbnl.org/
https://reliwiki.nl